

Григорова, Маргрета. *Очите на словото. Полонистични студии*. Велико Търново: Фабер, 2015, 364 с. ISBN 978-619-00-0184-3

Присъствието на проф. д.ф.н. Маргрета Григорова в българската полонистика се отличава с богатство на научната и преводаческата дейност, с неизчерпаема енергия за участие в множество престижни чуждестранни и наши научни инициативи, форуми и проекти. След двете докторски дисертации, посветени на Болеслав Прус и на Джоузеф Конрад, научните монографии *Хоризонти и пътища на словото в полската литература* (2002), *Литературни посвещения. Ритуални зони на словото в полската литература* (2003), *Джоузеф Конрад Коженъовски. Творецът като мореплавател* (2011, 2015) и преводите на Марек Биенчик с *Книга на лицето* и *Родната Европа* (преведена съвместно с Мира Костова) новото заглавие *Очите на словото* разширява спектъра на научните интереси на авторката с няколко евристични неизследвани теми – ересите в творчеството на Густав Херлинг-Груджински, Збигнев Херберт, Чеслав Милош, Йежи Анджейевски, Анджей Шчипьорски, съвременното номадство в творбите на Олга Токарчук, Ришард Капушчински, Кажимеж Новак, Марек Биенчик, българската рецепция на творчеството на Юзеф Крашевски, полската рецепция на Иво Андрич.

Първият раздел от монографията – *Олтари и клади*, съдържа сравнително изследване на въпроса за ересите в творчеството на споменатите писатели, което е мотивирано и от поколенческата биография на творците, преживели Втората световна война и диктатурите през XX век. Бих искал да подчертая значението на идеята за опосредстваното (параболично) говорене, базирана върху концепцията на Лешек Колаковски. Според Маргрета Григорова историческите фабули, свързани с преследванията на еретиците, неслучайно се реактивират в творбите на споменатите писатели (*Второто пришествие*, *Дневник, писан през нощта* при Груджински, *Земята Улро* при Милош, *Тъмнина покрива земята* – при Йежи Анджейевски, есетата *В защита на тамплиерите* и *За албигойците, инквизиторите и трубадурите* от сборника на Херберт *Варварин в градината*, 1962, и др). Създава се синхронна визия, основана върху паралела между миналото и настоящето. Преживените ужаси през войната и лагерните кошмари – апокалипсисът на XX век, са проектирани върху екрана на историята, като се реконструират алюзийно преследванията, съдебните процеси и екзекуциите на някогашните еретици в „паралелни на тях форми, обзели съвременето“. „Долавя

се тон на възмездие, провокиран от желанието за съд над самата история и нейните силови форми“ – посочва авторката.

Постмодерният литературен историзъм стъпва върху средновековния документ, а съпротивата срещу диктатурите и социалните абсурди на XX век се идентифицира с бунта на еретиците, които приемат образа на нови светци мъченици. Обяснение за тази реакция изследователката намира в исторически аспект в принадлежността на Полша към западнокатолическата сфера с преследването на ересите от Инквизицията. В по-широк аспект стигаме до сюжета за ересите от Средновековието, абсорбиран от мита и легендата, който се връща в съвременното и го кодифицира идейно и художествено в произведенията на изследваните писатели. В такива случаи можем да говорим за специална светогледна, психологическа и художествена функция на религиозните архетипни сюжети, чиято матрица става опора за осмисляне на ужасното, абсурдното, апокалиптичното в човешкото съзнание след жестоката равностметка за преживяното през XX век.

Вторият раздел в монографията – *Ерес и святост в творчеството на Густав Херлинг-Груджински*, представлява първото българско изследване на метафизичната проза на писателя с фокус върху италианската топика в творчеството му и нейните дълбинни смислови измерения чрез образите на най-важните еретици – Бруно и Караваджо, Еретициния Христос във *Второто пришествие*, св. Арон от *Легенда за покаяния отшелник*. Зад галерията от образи на италиански художници се разгръща съпоставителен анализ на взаимодействието между литературата и изобразителното изкуство на различни равнища – от интереса на Груджински към италианските художници в биографичен план през влиянието на теми и мотиви от тяхното творчество, атмосферата и колорита на разказаните истории, превръщането на картините в сюжети до психологията на творческия процес (написването на разказа *Кулата* – сравнението с работата на писателя като скулптор, доизмислянето на несъществуващи артефакти в седмата картина в *Легенда за покаяния отшелник* и други художествени стратегии).

Отличните резултати на съпоставителното представяне може да бъдат очертани в три посоки: 1. Разкриване на постмодерната стратегия на пренаписване и „пренаисуване“ на текстове и картини в метафизичните разкази; 2. Концептуален заряд във фокусирането към взаимодействието между литература и изобразително изкуство, символизиран в заглавието на труда – *Очите на словото*, и разгърнат в изследването на архетипа на Мислителя в четвъртата част от монографията; 3. Богат и задълбочен анализ на конкретните произведения върху основата на интертекстуалния диалог с множество прототекстове.

В труда успешно са приложени жанровият подход в представянето на най-значимите имена на полската традиция и съвременност в областта на репортажа и есеистиката в частта *Номади* – работите на „полския бедуин“ Кажимеж Новак и на неговия следовник Ришард Капушчински, и рецептивният подход, особено в съдържателната студия *Андрич и Полша* в частта *Огледала*.

В третата част на труда – *Номади*, авторката намира оригинален поглед към литературата и я анализира през картографската идея, което е естествено за автори „от номадски тип“, любители на пътуването, пишещи за пътя. Картите са осмислени по два начина – като описващи света в текстовете и като съпровождаща графична илюстрация, съотнесена с текста (при *Бегуни* и *Пътешествия с Херодот* (2008) на Олга Токарчук и *Утринна разходка* на Капушчински (2009).

В четвъртата част се откроява студията *Андрич и Полша*, която анализира полската рецепция на Иво Андрич като личност и дипломат. Опорните биографични моменти, осветени в живота на писателя, са студентското време в Краков, пресечено от избухването на Първата световна война (1914 г.), и решаващата помощ на дипломата Андрич за освобождаването на затворените в концентрационни лагери краковски преподаватели през 1940 г.

Законова е студията *Мислителят* в четвъртия раздел – *Огледала*, защото тя носи обобщаващ символен потенциал за замисъла и композицията на книгата и метода на изследователката, разкрива в голяма степен нейния талант да предлага оригинални гледни точки за интерпретация, като междутекстовият анализ преминава в съпоставителен изкуствоведски срез и оттам се гмурва към дълбините на архетипа. Така архетипът за Мислителя е реконструиран в диалога между произведения на литературата и изкуството като поемата *Май* на Карел Хинек Маха, известната скулптура на модерниста Роден, Христос Мислителя в картината на художника Иван Крамской, Замисления Христос в полската народорелигиозна традиция и образа на Сизиф при Камю.

Трудът на Маргрета Григорова е монография, която „огражда“ неосветени дворове в нашата научна рецепция на значими творби и проблеми в полската литература от 50-те години на XX век до наши дни. Критическите сюжети са евристични и атрактивни и в същото време задълбочени. Книгата е снабдена със солиден справочен апарат и приложение, включващо авторски преводи на две произведения – разказа *Второто пришествие* на Густав Херлинг-Груджински и част от пътеписа *С колело и пеша през Черния континент* на Кажимеж Новак.

Изследването ще бъде полезно и интересно както за специалистите и студентите, така и за широката културна публика.

Владимир Донеv